

Baudelaire de nou traduït en el bicentenari del seu naixement

Ricard Ripoll

Amb Baudelaire es palesa un problema de nomenclatura: a quin moviment el podem associar? La història literària, que sovint tira pel dret, el situa de vegades com a romàntic, d'altres com a parnassià, quan no es desinteressa de la cronologia i en fa un simbolista més.

I és cert que entre el 1820 (primers poemes de Lamartine) i el 1897 (publicació del llibre de Mallarmé *Un coup de dés jamais n'abolira le hasard*), la poesia francesa coneix un debat molt profund al voltant de la relació entre imaginació i realitat i entre tradició i modernitat. El romanticisme marca el trencament amb la tradició grecollatina i Victor Hugo pot esborrar, no sense reaccions furibundes dels tradicionalistes, el ritme sagrat dels alexandrins allargant el vers recitat al teatre més enllà de les dotze síl·labes (a *Hernani*, 1830). Amb aquella generació de poetes i dramaturgs, la realitat viscuda, de manera íntima, autèntica, s'imposa a les figures mitològiques i a les metàfores preciosistes.

Però els romàntics mateixos -excepte Victor Hugo, que és un dels pocs a recórrer tot el segle amb l'única convicció romàntica- acabaren per avorrir tanta introspecció (que, de fet, venia de lluny, segurament del 1761, amb *la Nouvelle Héloïse* de Rousseau), i tornen a una poesia formalista amb la defensa de «l'art per l'art» i la reivindicació del Parnàs. Tot i que aquest moviment apareix oficialment el 1866, podem situar-ne la manifestació més genuïna el 1835 amb el prefaci de Théophile Gautier a *Mademoiselle de Maupin*. Allí hi expressa la teoria de l'art per l'art. Tot el que és inútil és bell. Finalment, el simbolisme s'acaba imposant al final del segle xix.

Baudelaire, sens dubte, ha estat influït pels romàntics, però la publicació de *Les flors del Mal*, el 1857, és una mena de testament que en certifica la mort i que inaugura unes noves teories que permetran l'adveniment de l'art per l'art i del Simbolisme, moviments que el llibre de Baudelaire anticipava o que, dit d'una altra manera, inspirà.

Sovint, per defugir l'adscripció de Baudelaire a un dels grans moviments literaris del segle xix, se'l situa dins de la tendència finisecular dels decadentistes. Però allò «decadent» és més aviat un sentiment. I podríem dir que la majoria d'escriptors del final del xix tenien aquesta marca que, d'altra banda, no s'oposava a cap teoria, i si la majoria eren simbolistes només és perquè el simbolisme era el moviment que tancava el segle i obria el xx amb unes noves il·lusions (que es plasmaren amb la denominació de *Belle Époque*) aviat frustrades per la Primera Guerra Mundial.

La problemàtica de l'etiquetatge per a alguns dels més importants poetes del segle xix es resol si entenem que cal cercar una nova relació de la poesia amb el món i que alguns poetes ja no es plantegen únicament un trencament amb el passat, sinó també amb la

manera de concebre la poesia, amb la pròpia visió del món que els confronta amb el mot i amb la subjectivitat. Una part de Victor Hugo, Baudelaire, Rimbaud, Lautréamont no pertany a cap escola, a cap moviment, tot i viure el mateix moment que els romàntics, els parnassians o els simbolistes. Van més enllà d'aquests moviments perquè proposen un nou ideal poètic, una revolució (en termes de Julia Kristeva), i s'inscriuen de ple en la modernitat poètica que anticipa els grans moviments del segle xx.

Baudelaire, en aquesta línia, és per a la poesia (1857) el que Flaubert és per a la prosa (*Madame Bovary*, 1856): la primera baula de les avantguardes del segle xx (seguit de Rimbaud, Lautréamont, Jarry, Max Jacob, Apollinaire, del Surrealisme, per a la poesia; i de Jarry, Roussel, del *Nouveau Roman*, per a la novel·la). I no cal dir que la posteritat ha posat Baudelaire al seu lloc: ha estat reivindicat per infinitats de poetes de diversa sensibilitat. La seva poesia permet, efectivament, una pluralitat de lectures.

La lectura que Sartre en va fer, el 1947, es pot resumir amb la primera frase del seu *Baudelaire*: «No va tenir la vida que es mereixia». Ja ho sabem: no es mereixia una mare tan possessiva, ni una amant tan conflictiva, ni una malaltia tan angoixant com la sífilis, ni els deutes ni una mort tan prematura. La lectura de Sartre es limita a l'home i el limita. Dominique Rincé opina, al contrari, que Baudelaire «Per la seva intel·ligència humana, la seva clarividència estètica i el seu “preveure” poètic, ho ha “merescut” tot en el seu destí d'home i d'artista perquè d'entrada ho ha sabut “meditar” tot i gairebé entendre-ho tot en el gir immens de la nostra història literària que van ser els anys 1850-1860, en què l'edat clàssica tomba, amb la fallida del romanticisme, cap a l'edat de la modernitat. Una modernitat que en primer lloc li pertany: fou el primer que la va desitjar i la va identificar com a tal.» (Beaumarchais J.P. de, Couty Daniel, Rey Alain, *Dictionnaires des littératures de langue française*, vol. 1 - A-D, Bordas, 1987, p. 192).

Però Sartre es limitava a l'anàlisi d'un context i d'una vida. L'obra de Baudelaire va més enllà i es presenta com un intent de posar les bases d'una modernitat irreversible. A *Les flors del mal* Baudelaire introdueix el tema de la ciutat i trenca d'aquesta manera la supeditació dels romàntics a la natura. Tot el llibre està dominat per aquesta nova temàtica i hi dedica, fins i tot, una part amb el títol *Tableaux parisiens*. Aquesta fascinació anticipa la que mostraran els poetes de la *Belle Époque*, com Blaise Cendrars o Apollinaire, per tot allò nou que emergia en l'àmbit urbà. Baudelaire també innova introduint la temàtica de la lletjor, lletjor de la vellesa, de les carronyes..., i barreja, com havia demanat Victor Hugo en forma de manifest romàntic al prefaci de *Cromwell* (1821), la bellesa i la vulgaritat. La poesia moderna ha de tractar tot allò que neix d'una realitat amb múltiples facetes. La modernitat de Baudelaire li va valer ser condemnat per ultratges a la moral: l'erotisme d'alguns dels poemes havia fet malbé els sospirs innocents dels romàntics.

Però *Les flors del mal* és un llibre que no subverteix la forma. Rimbaud ho va expressar d'una manera ben clara: «Baudelaire és el primer vident, rei dels poetes, un véritable Dieu, tanmateix va viure en un ambient massa artístic; i la forma que tant li han lloat és mesquina: les invencions d'inconegut reclamen noves formes» (*Carta del vident*). Amb *l'Spleen de París*, al contrari, Baudelaire renuncia a la mètrica tradicional i s'allibera del vers. Sovint es diu que va inventar el poema en prosa, tot i que, en realitat, fou Aloysius Bertrand, amb *Gaspard de la nuit* (1842), en el qual Baudelaire reconeix que es va inspirar o que va retre-hi un homenatge, que va proposar poemes en forma «narrativa».

El bicentenari del naixement de Baudelaire és una gran oportunitat per posar-ne la poesia a l'ordre del dia, amb dues noves propostes: la traducció de *Les flors del mal* (Barcelona: Edicions Proa, 2021), a càrrec de Pere Rovira, i la dels *Petits poemes en prosa* (Spleen de París) de Joaquim Sala-Sanahuja (Martorell: Adesiara, 2021).

De *Les flors del mal* se n'han fet moltes versions (un article de Vicenç Pagès Jordà a *Visat* 18, l'octubre del 2014, en fa esment), entre les quals n'hi ha sense rimar. Pere Rovira, que ja fa anys que es dedica a Baudelaire, ens aporta una traducció de poeta, en vers i amb rima consonant. La traducció de Joaquim Sala-Sanahuja actualitza la que ja havia proposat a Edhasa el 1991.

Presentem, a tall de tast, un poema de cada llibre:

L'Ennemi

Ma jeunesse ne fut qu'un ténébreux orage,
Traversé çà et là par de brillants soleils;
Le tonnerre et la pluie ont fait un tel ravage,
Qu'il reste en mon jardin bien peu de fruits vermeils.

Voilà que j'ai touché l'automne des idées,
Et qu'il faut employer la pelle et les râteaux
Pour rassembler à neuf les terres inondées,
Où l'eau creuse des trous grands comme des tombeaux.

Et qui sait si les fleurs nouvelles que je rêve
Trouveront dans ce sol lavé comme une grève

Le mystique aliment qui ferait leur vigueur?

- Ô douleur! ô douleur! Le Temps mange la vie,
Et l'obscur Ennemi qui nous ronge le cœur
Du sang que nous perdons croît et se fortifie!

L'enemic

La meva joventut, quina negra tempesta
que aquí i allà travessen els raigs de sol brillants;
la tronada i la pluja van fer-hi una gran festa,
al meu jardí no hi ha fruits vermells, com abans.

Ja arribo a les idees tardorals i cansades;

ara la pala i el rascle hauran d'arreglar
i reunir de nou les terres inundades
que ha foradat tant l'aigua que semblen un fossar.

¿Qui sap si les flors noves que somia el coratge
tindran en aquest camp rentat com una platja
el místic aliment que les farà potents?

- Oh dolor! Oh dolor! El Temps devora vida,
I el llòbrec Enemic que als cors clava les dents
Amb la sang que perdem creix i agafa embranzida!

Traducció: Pere Rovira [*Les flors del mal*. Barcelona: Proa, 2021]

LES FOULES

Il n'est pas donné à chacun de prendre un bain de multitude : jouir de la foule est un art; et celui-là seul peut faire, aux dépens du genre humain, une ribote de vitalité, à qui une fée a insufflé dans son berceau le goût du travestissement et du masque, la haine du domicile et la passion du voyage.

Multitude, solitude : termes égaux et convertibles pour le poète actif et fécond. Qui ne sait pas peupler sa solitude, ne sait pas non plus être seul dans une foule affairée.

Le poète jouit de cet incomparable privilège, qu'il peut à sa guise être lui-même et autrui. Comme ces âmes errantes qui cherchent un corps, il entre, quand il veut, dans le personnage de chacun. Pour lui seul, tout est vacant ; et si de certaines places paraissent lui être fermées, c'est qu'à ses yeux elles ne valent pas la peine d'être visitées.

Le promeneur solitaire et pensif tire une singulière ivresse de cette universelle communion. Celui-là qui épouse facilement la foule connaît des jouissances fiévreuses, dont seront éternellement privés l'égoïste, fermé comme un coffre, et le paresseux, interné comme un mollusque. Il adopte comme siennes toutes les professions, toutes les joies et toutes les misères que la circonstance lui présente.

Ce que les hommes nomment amour est bien petit, bien restreint et bien faible, comparé à cette ineffable orgie, à cette sainte prostitution de l'âme qui se donne tout entière, poésie et charité, à l'imprévu qui se montre, à l'inconnu qui passe.

Il est bon d'apprendre quelquefois aux heureux de ce monde, ne fût-ce que pour humilier un instant leur sot orgueil, qu'il est des bonheurs supérieurs au leur, plus vastes et plus raffinés. Les fondateurs de colonies, les pasteurs de peuples, les prêtres missionnaires exilés au bout du monde, connaissent sans doute quelque chose de ces mystérieuses ivresses ; et, au sein de la vaste famille que leur génie s'est faite, ils doivent rire quelquefois de ceux qui les plaignent pour leur fortune si agitée et pour leur vie si chaste.

LES MULTITUDS

No tothom es pot permetre un bany de multituds: fruir de la gentada és un art, i només aquell a qui una fada insuflà en el bressol el deler del transvestisme i de la màscara, l'odi del domicili i la passió del viatge pot fer-se un tip de vitalitat a compte del gènere humà.

Multitud, solitud: termes iguals i intercanviables per al poeta actiu i fecund. Qui no sàpiga poblar la seva solitud tampoc no sabrà sentir-se sol enmig d'una multitud atrafegada.

El poeta frueix del privilegi incomparable de poder ser al seu gust ell mateix o altri. Com aquelles ànimes errants que van a la recerca d'un cos, entra, quan vol, en el personatge de cadascú. Per a ell sol, tot és vacant, i si hi ha llocs que sembla que li són vedats, és perquè als seus ulls no paguen la pena de ser visitats.

Al passejant solitari i pensarós, aquesta comunió universal l'embriaga d'allò més. Aquell que s'emmotlla fàcilment a la multitud coneix fruïcions febroses de les quals es veuran

privats l'egoista, tancat com una caixa forta, i el mandrós, enclaustrat com un mol·lusc. Adopta com a pròpies totes les professions, totes les joies i totes les misèries que les circumstàncies li presenten.

Això que els homes anomenen amor és ben poca cosa, és restringit i feble comparat amb la inefable orgia, amb la santa prostitució de l'ànima que es lliura sense reserves, poesia i caritat, a l'imprevist que es presenta, a l'inconegut que passa.

De vegades és bo de dir als feliços d'aquest món, encara que només sigui per a humiliar un instant el seu neci orgull, que hi ha felicitats superiors a la d'ells, felicitats més grans i més refinades. Els fundadors de colònies, els pastors de pobles, els missioners exiliats a l'altre cap del món, coneixen sens dubte algunes d'aquestes embriagueses misterioses; i, al si de la vasta família que han format amb el seu geni, de vegades es deuen riure d'aquells que els planyen per la fortuna tan atzarosa i la vida tan casta.

Traducció: Joaquim Sala-Sanahuja [*Petits poemes en prosa*. Martorell: Adesiara, 2021]